

Jízda králů v Hluku

Martina Pavlicová

Geneze jízdy králů, původně letnicového zvyku spojeného s křesťanskými svatodušními svátky, není příliš jasná. V tomto období se v Čechách, na Moravě a ve Slezsku (ale i na Slovensku) konaly průvody královniček či obchůzky a objížděly králů a jejich družin s různými názvy (jízda králů, jezdit po králoch, hra na krále, honit krále aj.).¹ Ze srovnání materiálu v evropském prostředí vyplývá, že šlo zřejmě o rozsáhlejší systém magických předkřesťanských obyčejů, jež souvisely s odchodem zimy a počátkem nového vegetačního období. Mnohé motivy s původně magickým podtextem (volba a vybírání krále, projevy zdatnosti, výzdoba zelení a květinami apod.) se dají vystopovat i v dochovaných obyčejích na našem území.²

Obr. 1. Jezdci na koních v Hluku, 1926. Ze sbírek Slovákého muzea v Uherském Hradišti.

1) FROLEC, Václav: *Svatodušní král*. Národopisné aktuality 27, 1990, s. 7.

2) ŠIMŠA, Martin: *Tanec pod zeleným stromem*. In: *Zeleň v lidových obyčejích*. Ed. Ludmila Tarcalová. Uherské Hradiště 2003, s. 199–231.

Barvitě popisy jízdy králů, zejména ze Slovácka, je možné doložit na konci 19. století z různých pramenů či národopisných statí, jejichž autory byli například František Bartoš (1837–1906) či Josef Klvaňa (1857–1919). V jejich podání jsou již uveřejňovány popisy jízdy králů shodné s těmi, které byly postupně zaznamenávány ve 20. století. V Hluku mezi nimi vyniká popis od Františka Hořínka ze třicátých let 20. století, který uveřejnil v práci *Slovácké městečko Hluk: „Krásným a starým zvykem je jízda králů‘. Chlapci dle nálady v Pondělí svatodušní jezdí po králích. Jezdívali obyčejně chlapci, kteří byli odvedeni. Zvolí si ze sebe krále a pážata. Děvčata dlouho před tím dělají růže, fábory a praporky. Po obědě dívky nastrojí svým galánům koně, někdy je také strojí sestry nebo příbuzní. Děvčata však se předstihují, aby jejich chlapec měl koně nejkrásnějšího. ... Každý kůň má na prsou krásné papírové srdce. Král a pážata mají ženské šaty, jsou v rukávcích, kordulách a fěrtoších (bílé plátno hustě skládané), na hlavách mají pentlení. Král má dokola přišité pentle, které mu visí přes obličej, takže ho nelze poznati. Má ruce v boky opřeny a nesmí se ani pohnouti, ani koně držeti. V ústech má rozmarýnu, aby nemohl mluvit. Po stranách pážata hlídají s vytasenými šavlemi krále. Všichni tři sedí na krásných bělouších. Ostatní chlapci jsou v krojích a mají praporce z tureckých šátků. Jsou v bílých, baňatých, vyšívaných košilích a v černých soukenných kordulách. Kalhoty mají rovněž soukenné, jež vězí ve vysokých botách, na hlavách klobouky s kosírkem a vonicí. Jedou vedle krále a dávají pozor, aby jim ho přespolní chlapci, kteří přišli do městečka, nestáhli s koně. Kolem domů jezdí žebráci, kteří prosí pro krále: ‚Na krále, matičko, na krále, máme krále chudobného, ale při tom poctivého!‘ ... Ostatní, kteří jezdí po silnici a nehlídají krále, volají před domem: ‚Hýlom, hýlom, poslouchajte, horní, dolní, domácí a přespolní, co vám budem povídati o tom svatodušním pondělí! Před tímto domečkem leží zlatý talěr, že takové děti nevymaluje žádný malěř. Hýlom!‘ Před každým domem vyvolávají něco jiného ... Po cestě chodí chlapci v hloučcích a vyčkávají chvílky, aby se dostali ke králi a krále s koně stáhli ... Podaří-li se jim to, družina králova musí tuto sázku platiti a pro všechny chlapce, provádějící jízdu králů, je to velká hanba. Pážata si ho ale strhnouti nedají, odhání útočníky šavlemi a vynaloží vše, aby krále zachránili. Když pojezdili po celém městečku, jdou se chlapci přestrojit ... K večeru jdou všichni k muzice.“³*

Je logické, že obyčej, který se v té době objevoval už jen v některých oblastech na Slovácku a v současné době je prováděn již jen v několika obcích,⁴ vedl k nejrůznějším domněnkám o jeho původu, pro jehož vysvětlení stále není dostatek odborného materiálu.

3) HOŘÍNEK, František: *Slovácké městečko Hluk*. Hluk 1937, s. 158–160.

4) Zmínky o jízdě králů jsou především z Hané a ze Slovácka. Na Slovácku se tento obyčej na počátku 20. století objevoval již jen na Uherskobrodsku a Uherskohradištsku, jak je doloženo například v monografii *Moravské Slovensko (1918–1922)*. V současnosti se jízda králů v různých časových intervalech koná na Slovácku v Hluku, ve Vlčnově, v Kunovicích, ve Skoronicích, srov. PAVLICOVÁ, Martina: *Lidová kultura a její historicko-společenské reflexe (mikrosociální sondy)*. Brno 2007; HABARTOVÁ, Romana – ŠTĚRBA, Stanislav: *Jízda králů v Kunovicích*. Kunovice 2008.

Obr. 2. Pobočníci z jízdy králů v Hluku, 1928. Ze sbírek Slovákckého muzea v Uherském Hradišti.

V lidových výkladech, které se soustředily na genezi jízdy králů, se objevují reminiscence na nejrůznější domnělé i skutečné místní historické události, jež získaly trvalé místo v orální tradici, jak dokazují výzkumy u pamětníků v minulosti i v současnosti. V ústní tradici se objevuje motiv pozůstatku vybírání daní,⁵ či útěk uherského krále v ženském přestrojení,⁶ ke kterému se vztahuje například i zápis pořizovaný v Hluku v roce 1967: „*Král sa mosí dycky převléct. Byl dycky v ženských šatoch. Král sa chtěl dostat přes hranice nebo kde, a aby sa tam dostál a nepoznali ho, tož sa převlékl do ženských šatů. Aby ho nezebrali. Král a ti jeho dvá pobočníci, to byli dycky tři menší chlapci.*“⁷ U většiny tradičních obyčejů lze předpokládat vícevrstevnatost jejich vývoje, což platí i pro jízdu králů. Nemůžeme sice zcela vyloučit některé hypotézy, s určitostí však můžeme pracovat pouze se zmínkami a s doklady, které v případě Hluku nepřesahují hranici sto padesáti let.

Podle nejstarších zaznamenaných vzpomínek se dá konání jízdy králů jako svatodušního obyčeje doložit v šedesátých letech 19. sto-

5) *Rodinná kronika. Stručně sebrané zápisy a poznámky týkající se naší rodiny od roku 1467 až do roku 1914 (Dufka, Rodinná kronika)*. Sebral a sestavil Josef Dufka, s. 51.

6) Podle sdělení MVDr. Miroslava Kočího, 19. března 2007.

7) *Národní ústav lidové kultury Strážnice, Fond Folkloristický výzkum 1963–1968, č. fondu 172/1984, sign. H4C8; Hluk 19. května 1967, Karel Burián, 87 let.*

Obr. 3. Jízda králů, konec dvacátých let 20. století.

Obr. 4. Hlučané, kteří v roce 1928 předváděli jízdu králů v Praze.

letí, ovšem až podle pramene sepsaného mnohem později.⁸ Na konci 19. století začala jízda králů v lokalitách, kde se dochovala (což bylo zejména na Slovácku a na Hané), budít pozornost prvních národopisných pracovníků. Zároveň ovšem většina z nich dokladuje, že tento obyčej pomalu mizí a v některých obcích se již pravidelně nekoná. Doba příprav Národopisné výstavy československé v roce 1895 dodala však nové impulsy i životu tohoto svatodušního obyčeje. Hlucká jízda králů se sice na Národopisné výstavě československé v Praze v roce 1895 neobjevila (zúčastnili se jí jezdcí z Vlčnova a Kněždubu, což bylo dáno organizační pomocí malíře Joži Uprky, jenž v té době maloval ve

⁸⁾ Dufka, *Rodinná kronika*, s. 51.

Vlčnově později proslavený obraz *Jízda králů*),⁹ fenomén jízdy králů však vešel do obecného povědomí veřejnosti jako výrazný projev lidové tradice a začal být prezentován v celospolečenských souvislostech. *Jízda králů* ze Slovácka (často však většinou jen banderium, tedy samotní jezdci bez obřadních postav krále a pážat) se objevovala na nejrůznějších slavnostech, ať už spolkových či propagačních.

Hlucká jízda králů se zúčastnila například v roce 1922 oslav padesátého výročí založení Sokola v Uherském Hradišti,¹⁰ Národopisných svátků Moravy v Brně v roce 1925, agrární výstavy v Praze pořádané Republikánskou stranou v roce 1928, zemědělské výstavy v Přerově roku 1936, národopisných slavností v Piešťanech v roce 1936. Zde je nutno připomenout, že často součástí těchto prezentací byla i národopisná skupina z Hluku, jako tomu bylo například na zemědělské výstavě v Přerově v roce 1936,¹¹ na slavnostech republikánského dorostu v Praze v roce 1937 nebo na Výstavě Slovácka v Uherském Hradišti v roce 1937.¹² V roce 1936 se skupina z Hluku účastnila také vítání prezidenta Edvarda Beneše v Luhačovicích, jak dokumentuje mimo jiné dobový tisk: *„Nivničití ještě neskončili, když už s druhé strany se ozývá rázný pochod Hlučanů, kteří přišli panu presidentovi ukázat své zvyky a tance při slovácké svatbě. Třicet chlapců a děvčat ukázalo, jak se v Hluku prodává mladá žena a peřiny k ní. Bylo to věru pěkné divadlo, když baby zpívaly Pod' sem kupečku s pěknú voničkú, máme na prodaj mladú ženičku a pak posílají ženicha: Ty nějsi kupec ty musíš utéc do Suchej Loze, kupovat koze... Pak přišlo něco nečekaného mimo program, o čemž nevěděli ani nejasvěcenější pořadatelé. Na podium přiběhlo deset malých kluků a děvčat z Hluku v krojích, nesoucích obrovské, krásné malované a vyšíváné srdce pro paní Benešovou. Srdce bylo tak veliké, že ani dvacet malých ruček je nemohlo unést a museli jim pomáhat dospělí... Na estrádu ovšem by už děti srdce nedonesly, a tak je podaly paní Benešové ženich Vavřin Mitáček a nevěsta Marie Kočišová.“*¹³

Prezentace lidové kultury v Hluku byla v meziválečném období velmi výrazná, protože se na ní podílela řada osobností, mimo jiné již zmíněný Ladislav Rutte (1894–1967), Vavřinec Mitáček (1901–1982) či Dominik Černý (1903–1973), který se v padesátých letech 20. století zasloužil o znovuoživení jízdy králů i o vznik Dolňáckých slavností.¹⁴ Významná byla také účast hluckých obyvatel na Výstavě Slovácka v Uherském Hradišti v roce 1937. Už v lednu tohoto roku uspořádala Moravskoslovenská společnost v Hluku¹⁵ přehlídku slováckých krojů, což byla přípravná akce Výstavy Slovácka. Na ní se rovněž prezentovala jízda králů. V obecní kronice se dochovaly zapsány vyvolávky, které

9) PAVLICOVÁ, M.: *Lidová kultura a její historicko-společenské reflexe*, s. 102–104. Vlčnovská *Jízda králů* od Joži Uprky patří k jeho největším a neznámějším dílům. Vyskytuje se ve dvou zpracováních, ačkoli obě verze mají stejnou dataci 1897; starší z nich byla dohodoveno pravděpodobně už v roce 1894, srov. JEŽ, Štěpán: *Joža Uprka*. Praha 1944, s. 276.

10) *Státní okresní archiv Uherské Hradiště (= SOKA UH)*, fond Sokol Uherské Hradiště. Památník k stému výročí založení tělocvičné jednoty Sokol a české organizované tělovýchovy v Uh. Hradišti. 1872–1972, (zpracoval V. Matulík).

11) V roce 1936 v Přerově byla v červenci předvedena jízda králů při příležitosti agrárního sjezdu, v srpnu pak hluckou skupinou „slovácké tance“ na ukončení zemědělské výstavy, srov. *SOKA UH*, fond Archiv města Hluk, inv. č. 1a, Pamětní kniha městyse Hluku, rok zápisu 1936, s. 46.

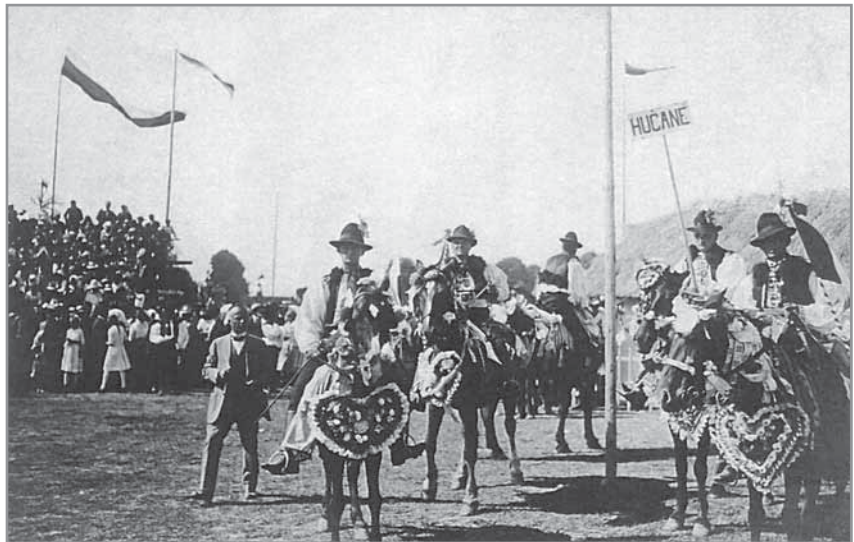
12) PAVLICOVÁ, M.: *Lidová kultura a její historicko-společenské reflexe*, s. 109.

13) Nedatovaný novinový výstřížek v Pamětní knize, *SOKA UH*, *Pamětní kniha městyse Hluku*, s. 47.

14) JILÍK, Jirí: *Sběratel Ladislav Rutte*. Malovaný kraj 16, 1980, č. 6, s. 11; TÝŽ: *Vzpomínka na Vavřince Mitáčka*. Malovaný kraj 38, 2002, č. 1, s. 12; PLÁČKOVÁ, Marie: *Domin Černý žije v paměti Hlučanů*. Malovaný kraj 39, 2003, č. 4, s. 15.

15) O Moravskoslovenské společnosti více PAVLICOVÁ, M.: *Lidová kultura a její historicko-společenské reflexe*, s. 111.

Obr. 5. Jízda králů z Hluku v Uherském Hradišti, Výstava Slovácka v roce 1937.

byly interpretovány před prezidentem Benešem a jeho ženou. U první z nich je autorství připsáno Vavřinci Mitáčkovi:

*„Ej, zastav sa, ty můj koníčku, ostaň stát, nech já možu vzácných hostů přivítat. Zdálo by sa, že sa černé mračna valijú, a to sa lidé do Hradišťa scházajú. Jedú sem staří, jedú sem mladí, a my vás všeckých vítáme rádi. Jsme lidé veselí, umíme žít, umíme s písničkú do práce jít.“*¹⁶

Další dvě vyvolávky jsou připsány Františku Pospíškovi: *„Ustupte lidé na stranu, nech sa já k té tribuně dostanu. Nad Hradištěm dneska slunko pěkně svítí, srdečně tu pozdravujem ženu republiky. Máme rádi svůj stát, prezidenta svého, že nás ochrání ode všeho zlého.“*

*„Na ostrožském háji slavíček vesele si zpívá, že celý slovácký kraj velikého krajana vítá. Je to náš rodák prezident Černý, který zůstane slováckému kraji vždy věrný.“*¹⁷

V kronice je zachycena ještě vyvolávka třetí: *„Dnešní den je pro Slovácko svátek převeliký, že vítáme nejkrásnější ženu z celej republiky.“*¹⁸

Právě vyvolávky spolu s dalšími atributy (určené role, masky, kostýmy, rekvizity) a také v původním prostředí dodržovaná obchůzková forma po celé lokalitě řadí jízdu králů k výročním obyčejům, kde se uplatňují divadelní prvky. Slovní projev zde má výraznou funkci. Vyvolávání při jízdě králů v širším regionálním kontextu Uherskohradištska podrobně analyzovala badatelka Eva Večerková, která je rozdělila na ustálené (*Poslouchajte horní, dolní ..., Na krála, matičko, na krála ...*) a proměnlivé.¹⁹ Za zvláštní druh vyvolávek považuje dvouveršové promluvy, které měly charakter proměnlivých říkanek, ale po-

16) SOKA UH, Pamětní kniha městyse Hluku, s. 58.

17) TAMTĚŽ; k vysvětlení druhé vyvolávky je připsáno: „Druhý odstavec týká se zem. prezidenta v Brně Jana Černého, rodáka z Uh. Ostrohu.“

18) TAMTĚŽ; jako autor vyvolávky je uvedeno pouze příjmení Nemrava.

19) VEČERKOVÁ, Eva: *Vyvolávání v jízdě králů na uherskohradištském Dolňácku*. Český lid 57, 1970, s. 283–290.

Obr. 6. Jízda králů. Třicátá léta 20. století.

Obr. 7. Jízda králů, 2. června 1963.
Foto Josef Pešek.
Ze sbírek Slovákckého muzea
v Uherském Hradišti.

stupně se jejich forma zafixovala tak, že se už příliš neměnily a jejich obecná podoba jim dovoluje je stále používat (například *Před tímto domem je rovina, že tu bývá spořádaná rodina*).²⁰ Vyvolávky v jízdě králů patří k živé tradici tohoto obyčeje, kde se projevuje osobnost nositele, jeho tvůrčí možnosti včetně schopnosti improvizace a vtípu. Vedle tradičních promluv se zde objevují zároveň reakce na aktuální

20) TAMTĚŽ, s. 288.

Obr. 8. Jízda králů, příjezd na stadion, 2. června 1963. Foto Josef Pešek. Ze sbírek Slováckého muzea v Uherském Hradišti.

Doložený seznam králů v Hluku

1919	Jan Janků
1936	Jaroslav Kožík
1937	Vavřinec Štefaník
1940	Stanislav Pištěk
1943	Josef Dohnal
1945	František Mika
1946	František Mika
1947	Vavřinec Dufka
1948	František Štefaník
1950	Jan Rybníkář
1951	Jan Hájek
1957	Václav Hájek
1958	František Pospíšek
1959	František Pospíšek
1960	Josef Kožík
1961	Josef Kožík
1962	Antonín Kadluba
1963	Rostislav Vaškovic
1964	Rostislav Vaškovic
1965	Stanislav Nemrava
1968	Josef Mišek
1970	Václav Pištěk
1971	Václav Pištěk
1973	Antonín Dohnal
1975	Josef Bachan
1978	Petr Pospíšek
1981	Petr Mach
1984	Marek Hrdina
1987	Martin Mořický
1990	Stanislav Prachař
1993	Miroslav Mitáček
1996	Jiří Galda
1999	Petr Mach
2002	Vít Pospíšek
2005	Marek Rybníkář
2008	Lukáš Šimčík
2011	Přemysl Polách

místní i celospolečenské události, jak mj. dokazují výše uvedené vyvolávky z Výstavy Slovácka v roce 1937, ale také i později zaznamenané texty, které často byly provokací v době komunistického režimu.²¹

Vyvolávky byly většinou spontánní, ale k určitým příležitostem se připravovaly, jak například dosvědčuje scénář Ladislava Rutteho k pořadu otevření opravené hlucké tvrze, spojené s jízdou králů, v roce 1965: „*Kromě tradičního vyvolávání jízdy králů zařaditi i nové, mající vztah k slavnostem, hostům, kráse Hluku ... Nech žijů naše Dolňácké slavnosti, za to, že působí nám tolik radosti ... Zahraj nám muziko na pěknú notečku, a ty si zacifruj, švarný šohajičku ... Z tvrzi neměl zbýti kámen na kameni, máme kulturní dům, jakého hned není...*“.²²

Fenomén jízdy králů se během svého vývoje dostal do dvou funkčních rovin. Jedna je spojena s reprezentačním symbolem lidové kultury a lidových tradic v celospolečenském kontextu mimo své původní prostředí, druhá je naopak dodnes úzce propojena s životem lokality a s každodenním řádem jejích obyvatel. Zároveň se však obě tyto roviny už jedno století podmiňují, což je jeden z hlavních důvodů, proč se jízda králů v Hluku udržela až do současnosti, a to přes nejrůznější dobové peripetie.

Proměny společenské situace, které byly ve 20. století dosti výrazné, se samozřejmě promítaly také do vývoje tradiční kultury. Doba

21) PAVLICOVÁ, M.: *Lidová kultura a její historicko-společenské reflexe*, s. 136–145.

22) Muzeum jihovýchodní Moravy ve Zlíně. JUDr. Ladislav Rutte. Osobní fond, př. č. 162/2002. Nástěn pořadu otevření Hlucké tvrzi dne 20. 6. 1965. Netištěný rukopis.

dvou světových válek i doba krize na přelomu dvacátých a třicátých let 20. století výrazně omezily konání tohoto obyčeje, stejně tak období kolektivizace vesnice padesátých let 20. století. Z dokumentů se dá doložit jízda králů v Hluku ve 20. století do roku 1914, poté její obnovení v letech 1920–1927 a znovu v letech 1934–1938. Po druhé světové válce se jízda králů konala do roku 1951, tehdy se znovu zvýraznila i její funkce reprezentační mimo Hluk (účast na slavnostech ve Zlíně v roce 1945, na Slovanské zemědělské výstavě v Praze a XI. všesokolském sletu v Praze v roce 1948, na slavnostech ve Strážnici v roce 1951).²³ K jejímu dalšímu obnovení v Hluku pak došlo až v roce 1957, tedy po určité stabilizaci těžkých poměrů, jež zasáhly venkov a selský stav po komunistickém převratu v roce 1948. Tady se ovšem začíná psát již nová kapitola jízdy králů v Hluku, protože další rovina, která vstupuje do její tradice, se v daleko větší míře stává rovina folklorního hnutí a aktivity výrazných osobností.

Úsilí o obnovení jízdy králů s následujícím vznikem Dolňáckých slavností v roce 1959 bylo završeno také rekonstrukcí hlucké tvrze v roce 1965. I když se jízda králů nemohla v podmínkách komunistického režimu konat v souvislosti s církevními svatodušními svátky a její současný termín – počátek července – se ustálil pod zásahy státních orgánů, přesto by stěžejí mohla být obnovena bez existence kulturní paměti místních obyvatel a bez vztahu k tradicím lidové kultury a jejím hodnotám.²⁴ Nejsou to jenom samotní jezdcí, kteří dnes již oficiálně nepřestupují účastí v jízdě králů pomyslnou hranici dospělosti danou odvedeneckým ročníkem, ale celá komunita, bez níž by tento obyčej dále nemohl existovat. Organizační zázemí tvořené vědomými

Obr. 9. Jízda králů, v roce 1968.

Obr. 10. Dolňácké slavnosti v Hluku, jízda králů v roce 1970. Foto Josef Jančář. Ze sbírek Slováckého muzea v Uherském Hradišti.

23) PAVLICOVÁ, M.: *Lidová kultura a její historicko-spoolečenské reflexe*, s. 107–114.

24) TAMTÉŽ, s. 115–136.

Obr. 11. Dolňácké slavnosti v Hluku, jízda králů v roce 1970. Foto Josef Jančář. Ze sbírek Slováckého muzea v Uherském Hradišti.

Obr. 12. Jízda králů, příjezd na stadion, 2. června 1963. Foto Josef Pešek. Ze sbírek Slováckého muzea v Uherském Hradišti.

udržovateli tradice i těmi, kteří se na ní podílejí zprostředkovanou účastí (rodiny jezdců a krále, pomocníci při zdobení koní, přípravách krojů, občerstvení ad.), je potřeba zaštitit také finanční, praktickou a morální podporou lokality. Bez této součinnosti by se v dnešních podmínkách tento obyčej, vzešlý z tradiční kultury venkova se všemi jejími atributy, sotva mohl udržovat v takové míře. Stal se vyjádřením kolektivní identity Hluku a jeho obraz se utváří jak na základě odkazu lidové kultury, tak i přínosu současných nositelů.